PL: Kolaps globalizace v přímém přenosu! EU je nám platná jako mrtvému zimník. Svět už nikdy nebude takový, jako před pandemií, říká novinář Ivan Hoffman

- CZ24 News | 30. března 2020

EU: Podle Ivana Hoffmana by měl být Evropský parlament rozpuštěn a od Evropské rady bychom měli chtít jediné: Mír.

Svět už nikdy nebude takový, jako před pandemií, řekl nám novinář a písničkář Ivan Hoffman ještě před rozhovorem. Česká společnost i vláda podle něj situaci snad naštěstí zvládají, takže je namístě přemýšlet o tom, co bude poté. Jak se změní svět a posunou lidské hodnoty. Prožíváme, podle něj, kolaps světa založeného na globalizaci, na iluzi věčného růstu, ale také na iluzi nesmrtelnosti.

Celý svět čelí pandemii koronavirové nákazy. Aktuálně jsou (podle čtvrtečních ranních zpráv) tři miliardy obyvatel této planety v nějakém druhu karantény nebo izolace. Všude po světě roste počet mrtvých, očekává se propad ekonomiky. Dolů letí burzy, zastavil se obchod i doprava. Čím dál častěji zaznívá, že „svět po koronaviru už nikdy nebude takový, jako dříve“. Já bych otázku položil jinak: Může vůbec ještě být stejný?

Nemůže. Už je zřejmé, že se nejedná o krátkou epizodu. Pokud slyšíme, že se New York z této apokalypsy vzpamatuje v září, anebo že v karanténě už jsou miliardy lidí, pak není cesty zpět. Svět bude jiný. I když nás politici žádají dodržovat přísná opatření proti šíření viru proto, abychom se co nejdříve mohli vrátit k obvyklému způsobu života, nevrátíme se už k němu.

Zkušenost, kterou teď prožíváme – a nejedná se o nic menšího, než je kolaps globalizace – nás změní, otevře nám oči. Přišli jsme o iluzi věčného růstu, ale také o iluzi nesmrtelnosti. Něco z toho, co bylo, už nebude možné, něco už nebudeme chtít. Změní se naše priority. Procházíme restartem systému. Společnost nezkolabuje. Z chaosu a přetížení, kterým systém trpěl před příchodem pandemie, se vrátí do „původního“ nastavení. Psychologicky se vrátíme v čase.

Máme, podle vás, důvod se toho „nového světa po koroně“ bát?

Ano i ne. Pro mnoho lidí bude těžké rekvalifikovat se na jinou práci v jiné profesi, naučit se jinak trávit čas, akceptovat jiný životní standard. Každá změna ale vedle komplikací přináší i nové příležitosti a osvobozuje nás od starých závislostí. Když říkáme, že změna je život, pak „ve světě po koroně“ nepochybně ožijeme. Teď jde o to, abychom se toho dožili.

Asi bychom se měli začít zamýšlet nad tím, jaký ten svět po pandemii vlastně bude. Pro začátek zůstaňme doma. Před rokem 1989 jste patřil k bojovníkům za svobodu, poté jsme svobodu získali, třicet let jsme se učili s ní nakládat, řekněme trochu pateticky „nacházet v sobě odpovědnost“, ať už si pod tím slovem představíme cokoliv. Co nám ukázalo vše, co se děje kolem koronavirové pandemie, o svobodě a odpovědnosti české společnosti?

Myslím, že vždy je od čeho se osvobozovat. Před třiceti lety nás tížila nesvoboda politická, cenzura a autocenzura, omezená možnost se svobodně realizovat anebo cestovat. Nyní nás tíží enormní

ekonomický tlak a směs hedonismu a cynismu. Postmoderní liberál je egoistický narcis, elitář, který se stal problémem sám sobě. Následkem rozevírání nůžek mezi chudnoucí pracující chudinou, stagnující střední třídou a hrstkou bohatnoucích boháčů – společnost ztratila sociální dynamiku i nápadně zhrubla. Zmiňujete-li odpovědnost, pak se počítala odpovědnost za sebe sama, ve smyslu, že každý je svého osudu strůjcem, a když se mu nedaří, je to jeho problém a dobře mu tak.

Je zajímavé, že koronavirus, který nás připravil o svobodu pohybu, vyhnal nás z úřadů, ze škol, z továren i z nákupních center, zcela předefinoval naše chápání odpovědnosti a v té vnější nesvobodě nás ze dne na den učinil ohleduplnějšími, solidárními, odpovědnými k druhým. Je to reakce spontánní, nejspíše v této intenzitě dočasná, ale o svobodě, na kterou se ptáte, to hodně vypovídá. To, na co jsme vedeni strachem o život rezignovali, nebyla svoboda, nýbrž svévole. Té není žádná škoda.

Ta otázka se nabízí i z celosvětového hlediska. V posledních letech se pořád mluvilo o tom, na co má kdo právo, dokonce se objevil odborný termín „kultura nároku“. O to větší teď musí být náraz, když tito lidé musí dodržovat pravidla. A v některých zemích se to zjevně ukazuje jako problém, dokonce i v Itálii, kde lidé měli smrt vyloženě před očima, tak celkem masově porušovali zákazy. Myslíte, že to nějak změní uvažování lidí, doposud zvyklých na svá „práva“?

Věřím, že ano, neboť nyní zjišťujeme, že jsme si nárokovali zbytečnosti, věci a požitky, bez kterých se lze obejít, které nás nečinily lepšími ani šťastnějšími. Nárokovali jsme si něco, co mělo zaplnit prázdnotu, jež zůstala po hodnotách, tradicích či po zvyklostech, na které jsme lehkovážně rezignovali. Stručně řečeno, rezignovali jsme na pud sebezáchovy a na zdravý rozum – a nárokovali jsme si právo chovat se nestřídmě, neekonomicky a deviantně. Navíc na dluh.

Umím si představit, že se v duchu módního retrostylu stanou sexy přísloví našich předků, jako bez peněz do hospody nelez, lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, neopouštěj jisté pro nejisté, a možná dokonce i přísloví, že řemeslo má zlaté dno.

Vedle české společnosti tu máme v čele státu vládu, které jsme svěřili v mimořádné situaci zcela mimořádnou moc. Vládu, která byla zvolena pod heslem profesionální správy státu a vizionářského rozvoje, proti trhu a chaosu vlád předchozích. Dokázala, podle vás, tuto nejtěžší zkoušku, o které téměř nikdo nepředpokládal, že by mohla nastat, zvládnout? A za jakých podmínek se vůbec v takto mimořádné situaci dá říci, že jsme „to zvládli“?

Hovoříme-li o budoucnosti, pak není těžké prorokovat, že za vše dobré, co se této vládě podaří, bude po zásluze potrestána. Zachráněné lidské životy se nebudou počítat a po bitvě se vyrojí generálové, kteří obviní Babiše, že reagoval přehnaně a způsobil ekonomické škody. To je ale přirozené, vzpomeňme film Zázrak na řece Hudson, natočený podle skutečné události, kde se pilot, který zachránil pasažéry mistrným manévrem, stává přes noc z hrdiny hazardérem.

Já bych na počínání vlády rád vyzdvihl to, co se jí vyčítá jako chaotický postup. Myslím, že jsme svědky profesionálního krizového řízení, ke kterému patří umění dávkovat opatření tak, aby se na ně veřejnost dokázala adaptovat, volit správné načasování, pohybovat se v neznámém terénu opatrně, pružně reagovat na měnící se situaci, ale i na náladu veřejnosti.

Eviduji, že vláda jedná i naslouchá veřejnosti, odborníkům a také opozici, přijde-li s rozumným nápadem. Spatřuji velkou výhodu v tom, že v bezprecedentní krizi je premiérem zkušený manažer, člověk z byznysu, který je zvyklý pragmaticky se obklopovat lidmi schopnějšími, než je on sám.

Hlavním hrdinou se v této mimořádné situaci stává české zdravotnictví. Lékaři, sestřičky, záchranáři. Na zdravotnictví jsme si v posledních třiceti letech zvykli pohlížet optikou účetních knih, výnosů a nákladů, do zpráv se dostávaly spíše spory o finance než úspěšné operace. Změní současná situace, ať u nás či ve světě, pohled na zdravotnictví a péči o lidské zdraví ve smyslu, že bude více vnímáno jako služba, než jako účetní jednotka?

Přál bych si, aby se zdravotnictví od základu změnilo, ale pochybuji, že se tak stane. Řeknu vám, co bych si přál od zlaté rybky, která, jak známo, plní i ta nejdivočejší přání. Chtěl bych, aby smyslem zdravotnictví bylo léčit lidi, nikoli generovat zisk. Pro zlatou rybku by nebyl problém postavit soukromé zdravotnictví ze dne na den mimo zákon, zestátnit farmaceutické firmy a překlopit fungování zdravotnického systému do veřejnoprávního režimu tak, abychom si jako lidé byli v nemoci všichni rovni v přístupu k té nejlepší možné péči.

Nepochybuji o tom, že tato krize zvýší prestiž lékařů a veřejnost že bude nakloněna tomu, aby byli lépe ohodnoceni. Politickou vůli zásadně změnit nemravně fungující zdravotní systém ale nečekám.

Víceméně všude ve světě zaznívají názory, že hlavní obětí současné situace bude otevřený svět. Ať už fyzicky, že státy budou zpřísňovat pravidla pro mezinárodní cestování, nebo mentálně v podobě zpochybnění všemocnosti a výhodnosti konceptu globalizace. Četl jsem k tomu i postřeh, že i ti nejzarytější „světoběžníci" v situaci, kdy propukla epidemie, sháněli letenky na nejbližší letadlo, aby byli co nejdříve „doma". Souhlasíte s tím, že po krizi se dočkáme „lokálnějšího" světa, kde se bude trochu více hledět na to, co je vedle nás, a trochu méně na druhý konec světa? Mimochodem, už před propuknutím epidemie jsem zaznamenal názor (v Česku třeba od ekonoma Milana Zeleného), že příští éra nepochybně bude „lokálnější". Není tedy pandemie jen urychlením trendu, který by možná pozvolněji nastal i bez ní?

Poctivé bude předeslat, že na to, co vám odpovím, by měl laskavý čtenář pohlížet jako na přání, které je otcem myšlenky. Už dlouho mám za to, že globalizace je cesta do pekel, negativa globalizace že dramaticky převažují nad výhodami – a budoucnost že je v lokalizaci, v soběstačnosti nejen zemí, ale i regionů, okresů. Vycházím z toho, že žijeme především ve své obci, ve své zemi a je přirozené a demokratické, když o sobě můžeme lokálně rozhodovat.

Tato krize jasně ukázala, že Evropská unie, která umí skvěle řešit problémy, které sama vymýšlí, je nám platná jako mrtvému zimník, když jde o život a je třeba řešit problémy reálné. EU nám může být k užitku tehdy, když se z byznysového projektu, kdy moderují lobbisté nadnárodních korporací, stane servisní organizací svrchovaných států, které usilují o mírovou koexistenci. Není praktické, aby se nám Brusel pletl do života. Nedivil bych se, kdyby tato krize vedla ke vzniku zcela nové, jednodušší a racionálnější evropské organizace.

Na úvod by měl být rozpuštěn Evropský parlament, a veškerá rozhodnutí Evropské komise by měla podléhat jednomyslnému souhlasu Evropské rady, kterou tvoří hlavy členských států a předsedové vlád. Nejlépe retroaktivně, odteď. A od Evropské rady bychom měli chtít jediné: Mír.

Náměstek ministra zdravotnictví Roman Prymula na počátku týdne představil koncept „inteligentní karantény", který by měl po Velikonocích nahradit současná plošná opatření. Má spočívat v „trasování" a dohledávání kontaktů osoby, která bude pozitivně otestována, prostřednictvím dat z mobilních telefonů, platebních karet a dalších stop. Jak na vás působí představa, že zde vznikne infrastruktura pro v podstatě úplné monitorování pohybu osob? A stojí za to dnes toto riziko podstoupit?

Murphyho zákon zní, že může-li se něco pokazit, tak se to pokazí. Absolutní ztráta soukromí je pouze

otázkou času. Myslím, že otázka už nezní, jak se takovému monitoringu ubránit, nýbrž jak se s ním naučit žít. Jsem přesvědčen, že si s tím poradíme, že vyvineme mechanismus, jak kontrolovat kontrolory, cenzurovat cenzory, jak zajistit, aby pozitiva takového monitoringu převážila nad negativy.

Jsme v situaci, kdy stojí většina české ekonomiky. To je situace, která v takové míře nenastala vlastně nikdy v historii země. Vzniká otázka, co bude poté, až bude karanténa uvolněna a firmy otevřou. Obavy projevují zejména malí živnostníci, kteří zůstanou možná víc než měsíc zcela bez příjmů. Politici házejí cifry, jestli se letošní HDP propadne o 5 nebo 10 procent, ale tady se bavíme o konkrétních lidech v počtu statisíců. To už znamená celkem zásadní sociální problém, pokud tito lidé budou muset „zavřít krám". Jak toto může poznamenat společnost?

Vše záleží na tom, zda přežije systém, který nyní panuje, tedy kapitalismus, anebo zda si společnost pod dojmem této krize vynutí korekci tohoto systému. V tom prvním případě si živnostníky a zaměstnance přebere neviditelná ruka trhu, spousta lidí přes noc zkrachuje, zchudne a nejspíše se dočká od státu pouze jakési první pomoci, aby se tady neumíralo hlady a lidé neztratili střechu nad hlavou.

Ve druhém případě se stát – kterým jsme v minulosti spíše pohrdali, chtěli po něm, aby hlavně nepřekážel (jak říkají liberálové „nevstupoval do spontánně probíhajících procesů") – stane garantem zachování statusu quo, generálním věřitelem, který bude ohrožené občany, respektive jejich zaměstnavatele, držet nad vodou; ale aby měl na to prostředky, bude muset přijmout řadu zcela neslýchaných, netržních „antikapitalistických" anebo „protikorporátních" a rovněž „protiunijních" opatření.

Tipuji, že se v historicky krátké době stane obojí: Nejprve nám neviditelná ruka trhu znechutí kapitalismus – a pak se do voleb promítne znechucení kapitalismem a voliči třeba objeví kouzlo konzervativní levice.

Ať skončíme optimističtěji. Ve vypjaté situaci se ukazuje neuvěřitelná nápaditost českých firem, vědců, ale i obyčejných lidí, kteří dokáží přicházet s originálními řešeními prekérních situací. Mně to přijde jako úžasné probuzení českého kreativního ducha, o kterém jsme si v poslední době mysleli, že už jsme ho ztratili. Může toto poznání probudit lidi a třeba i celou společnost k něčemu dalšímu, s čím by v onom „světě po koroně" mohli uspět?

Sdílím s vámi optimismus. Ono je to tak, že ve výjimečných, nestabilních situacích se uvolňuje energie, kterou jinak v lidech dusí stabilita režimů, ať už šlo o reálný socialismus, anebo dnes o globální kapitalismus. Když se uvolní prostor pro kreativitu, jsme najednou šikovní, vynalézaví a také neobyčejně a nakažlivě vtipní.

Samozřejmě se i nyní najdou lidé nenávistní, zapšklí, kteří tu atmosféru soudržnosti v maléru, který si nikdo z nás nevymyslel, kazí. Jsou zde ale zatím spíše jako výjimka potvrzující pravidlo a řekl bych, že jsou spíše trapní než nebezpeční. Hlavním důvodem, proč bych nerad na koronavirus zemřel, je zvědavost, jak po této krizi využijeme šanci zlepšit naše životy a náš svět. Protože na to máme.

Ivan Hoffman *je slovenský i český písničkář, fotograf a samizdatový vydavatel časopisu Fragment-K. Od roku 1994 spřízněn s Českým rozhlasem, kde působil jako žurnalista, moderátor. Dnes působí v Deníku jako komentátor.*